

умов життя населення, екологічної ситуації у регіонах.

Список використаних джерел:

1. Населення України 2007. Демографічний щорічник [Текст] / Стельмах Л.М. — Київ. — 2007. — 570 с.
2. Варналій З., Павлюк А. Актуальні проблеми регіональної політики // www.niss.gov.ua/book/2004_h
3. Про затвердження Державної стратегії регіонального розвитку на період до 2015 року. Постанова КМ України від 21 липня 2006 р. № 1001. — Людські ресурси // <http://uazakon.com/big/text1090/pg1.htm>

Annotation. In the article investigational a value of human capitals is for welfare of Ukraine. Forming of human capitals of regions of Ukraine is analysed due to a natural and migratory increase. Grouping of regions of Ukraine is conducted after these parameters and the ways of improvement of management forming of human capitals are offered.

Key words: human capitals, to natural increase, migration.

УДК 631.158:331.522.4

Лучик С.Д., к. е. н., доцент;

Лучик В.Є., к. фіз.-мат. н., доцент

Подільського аграрно-технічного університету

ФОРМУВАННЯ ТРУДОВОГО ПОТЕНЦІАЛУ СЕЛА ПІД ВПЛИВОМ АГРАРНИХ РЕФОРМ

Аналізуються наслідки аграрних перетворень на формування трудового потенціалу села в Україні.

Ключові слова: аграрна реформа, трудовий потенціал села, трудовий потенціал сільськогосподарського виробництва.

Кожна економічна реформа повинна супроводжуватись якісними змінами, підвищенням продуктивності праці та поліпшенням добробуту населення. Аграрна реформа, що здійснювалась в Україні і є складовою загальної економічної реформи, була направлена на перебудову виробничих відносин. Держава перестала бути монопольним власником землі, відбулась зміна організаційно-правових аграрних господарств. На базі колективних

сільськогосподарських підприємств утворилися нові господарства на основі приватної власності на землю й майно.

У результаті перетворень очікувалось, що приватизація стане важливою передумовою піднесення ефективності виробництва і, нарешті, буде покінчено з безгосподарністю і безвідповідальністю в аграрному секторі та й в економіці країни в цілому. Однак роздержавлення і реформування форм власності не супроводжувалось створенням підприємницького клімату, який би гарантував повну реалізацію потреб та інтересів кожного працівника. У ході приватизації не були створені соціально-економічні засади нового ставлення до праці, системи соціального захисту людей праці.

У сучасних умовах набуває прискореного розвитку процес створення великих агропромислових формувань виробничого спрямування. Створюються такі агроформування шляхом вливання капіталу у сільськогосподарську галузь з інших сфер економіки, залучення іноземних інвестицій, руху капіталу у середині галузі від одних власників до інших.

Виникнення і розвиток великих агропромислових агроформувань відкриває багато нових можливостей для подальшого розвитку аграрного сектору. Це можливість інтеграції сільськогосподарського, агропереробного виробництва і торгівлі; розширення сировинної бази за рахунок поглинання і включення до своєї структури малих підприємств; залучення висококваліфікованих підприємств.

Проте процес капіталізації аграрного сектору економіки країни створює також багато загроз. Намагання агропромислових формувань одержати якомога швидше економічні вигоди призведе до руйнування спеціалізації галузей за рахунок культивування окремих прибуткових культур, до монополізму на ринку оренди землі і збуту сільськогосподарської продукції, і, найголовніше, до соціальної напруженості на селі у зв'язку з недовикористанням сільської робочої сили.

Важливі аспекти проблем функціонування ринку праці на селі, формування і використання трудового потенціалу знайшли висвітлення та набули розвитку в наукових працях багатьох відомих вітчизняних вчених, таких як В. Брич, О. Бугуцький, М. Долішній, С. Злупко, Ю. Краснов, Г. Купалова, Е. Лібанова, М. Саєнко, К. Якуба та ін. Проте, незважаючи на значний обсяг публікацій і досліджень з даної теми, в умовах глобалізації та інтеграції української економіки до світового співтовариства є потреба у ґрунтовному вивченні, комплексній оцінці трудового потенціалу країни і розробці концепції збереження, максимального використання і розвитку трудового потенціалу села.

Сучасні світові глобалізаційні та інтеграційні процеси об'єктивно вимагають орієнтації управління трудовим потенціалом на найвищі кінцеві

економічні результати і створення системи відповідних орієнтирів. Тому є потреба переглянути концепції формування трудового потенціалу села з метою його максимального збереження, використання та розвитку.

В Указі Президента України «Про основні напрями розвитку трудового потенціалу в Україні на період до 2010 року» від 3 серпня 1999 року №958/99 трудовий потенціал розглядається як сукупність чисельності громадян працездатного віку, які за певних ознак (стан здоров'я, психофізіологічні особливості, освітній, фаховий та інтелектуальний рівні, соціально-етнічний менталітет) здатні та мають намір проводити трудову діяльність [1].

За визначенням Єріна М.І., Здоровцова О.І. до трудових ресурсів сільського господарства включають працездатних чоловіків від 16 до 60 років, працездатних жінок від 16 до 55 років, людей пенсійного віку, які продовжують трудову діяльність, підлітків до 16 років, непрацездатних в працездатному віці, а також працюючих осіб на підприємствах і закладах інших галузей народного господарства, але які тимчасово приймають участь у сільськогосподарському виробництві [2, с.29].

Для сільського господарства характерним є висока питома вага таких категорій працівників, як пенсіонери та підлітки. Обумовлено це сезонністю аграрного виробництва, яке вимагає підвищену потребу у робочій силі в напружені періоди праці.

Розглянемо трудовий потенціал села в двох аспектах як обліково-статистичну і соціально-економічну категорії.

Як обліково-статистична категорія трудовий потенціал села визначається чисельністю зайнятого працездатного населення. Як соціально-економічна категорія — це потенційні запаси ресурсів живої праці, якими володіє аграрний сектор і галузі, що його обслуговують. Носіями таких ресурсів є люди з певними фізичними здібностями, які мають відповідну загальноосвітню і професійну підготовку, навички, знання, здібності до трудової діяльності [3, с. 36]. Отже, соціальну сутність категорії «трудова потенціал села» становлять люди у певних виробничих умовах, а економічну — робочий час, необхідний для виконання суспільно корисної праці.

Лишилєнко В.І. під трудовим потенціалом аграрної сфери розуміє запаси праці відповідної кількості і якості, які є в її розпорядженні, потенційна дієздатність сільськогосподарських підприємств, їх ресурси праці. Трудовий потенціал сільського господарства залежить від загальної чисельності трудових ресурсів, їх складу за статтю, віком, рівнем освіти, кваліфікацією, територіальною і професійною мобільністю, а також трудовою активністю окремих статево вікових груп [4, с. 145].

Багато вчених, які займаються питаннями формування й розвитку трудового потенціалу села, виділяють його демографічний аспект. На думку доктора економічних наук Якуби К.І., трудовий потенціал сільського населення в демографічному вимірі як частковий життєвий

потенціал на період трудової діяльності (трудового життя) характеризує потенційні запаси живої праці у сільській місцевості досліджуваної сукупності осіб протягом життя, тобто до повного їх вимирання [5, с. 112].

Трудовий потенціал села є категорією відтворення. Аналіз досліджень багатьох економістів-аграрників у сучасних умовах розвитку продуктивних сил свідчить про те, що проблема відтворення трудового потенціалу села в Україні була і залишається природною основою для забезпечення ефективного функціонування господарств різних форм власності та форм господарювання. Селянин є основним суб'єктом сільськогосподарського виробництва.

Невдале проведення економічної реформи аграрної галузі порушило процес відтворення робочої сили. Тому сьогодні потрібно докласти максимум зусиль з боку держави у плані соціально-економічного розвитку економіки в цілому і галузі зокрема, щоб відновити її трудовий потенціал, сформувати його на якісно новому рівні.

Відтворення трудового потенціалу села у вузькому розумінні полягає саме у формуванні, відновленні і подальшому розвитку трудових здібностей селян. В широкому ж розумінні відтворення сільського трудового потенціалу передбачає відтворення сукупності суспільних відносин, за яких би відбувався розвиток сільських працівників.

Раціональне відтворення трудового потенціалу цілеспрямовує суспільний розвиток, є об'єктивною основою і важливим засобом його якісної визначеності. Відтворення сільського населення відбувається під дією різних факторів. Фактори, пов'язані із відтворенням трудового потенціалу, можна поділити на дві групи — організаційні та соціальні. До першої групи вчений відносить відновлення поколінь працівників за рахунок поповнення чисельності їх контингентів, визначення рівня забезпечення господарств трудовим потенціалом, визначення статевого і вікового складу працівників аграрних підприємств, формування здатності до праці і постійне підвищення ділової кваліфікації, створення умов для ефективного використання трудового потенціалу, пом'якшення сезонності праці на селі, відповідність рівня оплати праці розміру трудових вкладень.

Соціальна група факторів включає забезпечення населення пристойним житлом, комунальними послугами, впорядкованими дорогами, медичним обслуговуванням, закладами освіти, культури, фізичного виховання, торгівлі, громадського харчування і зв'язку.

Відтворення робочої сили села, як основи формування трудового потенціалу, включає в себе ряд витрат на підготовку, навчання, перепідготовку (перекваліфікацію) фахівців в нових умовах технічного прогресу. Це потребує відповідних коштів від сільськогосподарських підприємств, більшість яких на сьогодні є неплатоспроможними і самі потребують інвестицій.

Процес професійного відтворення висококваліфікованих працівників села включає такі етапи:

- підготовку та формування фахівців відповідних кваліфікацій;
- розподіл та використання підготовлених працівників;
- перепідготовку фахівців у зв'язку з неперервним розвитком процесу виробництва, старінням набутих раніше знань, появою нових професій і спеціальностей, повторний розподіл працівників;
- забезпечення зайнятості фахівців, що пройшли підвищення кваліфікації або перепідготовку.

Однак, слід відмітити, що в аграрній сфері України підготовка середньої ланки кадрів здійснюється в несприятливих умовах, які ускладнюються демографічною кризою, низьким рівнем механізації праці, що знижує інтерес молоді до сільськогосподарської праці.

Отже, на нашу думку, у сучасних ринкових умовах господарювання трудовий потенціал села — це працездатна частина сільського населення, яка об'єднує не тільки осіб працездатного віку, а й пенсіонерів, підлітків та інвалідів і забезпечує створення у процесі виробництва споживних вартостей і засобів до життя.

Масове залучення осіб пенсійного віку у сільськогосподарське виробництво обумовлено його особливостями попиту на працю в окремі періоди року, можливостями участі на немеханізованих роботах, а також звичною сільськогосподарською діяльністю для мешканців села.

Складовою частиною трудового потенціалу села є трудовий потенціал сільськогосподарських підприємств, на території якого вони розташовані.

Під трудовим потенціалом сільськогосподарського виробництва розуміємо трудові можливості виробництва сільськогосподарської продукції сільськогосподарськими підприємствами, селянськими (фермерськими) і господарствами населення, які існують в даний час і будуть сформовані на майбутнє в умовах відтворення виробництва конкурентноспроможної продукції.

Входження України до світової економічної інтеграції в контексті розв'язання проблеми використання трудового потенціалу країни може мати позитивні і негативні наслідки. З одного боку, посилення конкуренції прискорить розвиток науково-технічного прогресу, структурну перебудову

виробництва, підвищить ефективність використання ресурсного потенціалу, прискорить зростання ВВП, прибутку і, безперечно, рівня життя.

З іншого боку, технологічна, структурна і територіальна перебудова національної економіки може викликати масові звільнення, зростання безробіття, зокрема у сільському господарстві. Крім того, створення загального сільськогосподарського ринку в рамках Світової організації торгівлі (СОТ) в загальному обіцяє різке посилення конкуренції, скорочення прибутків і масове розорення. Тому важливим є пошук таких економічних, організаційних і правових механізмів, які забезпечували б можливість максимально нейтралізувати негативні наслідки інтеграційних процесів. Потрібно розробити заходи державного запобігання загрозам погіршення структури сфери докладання праці в галузі сільського господарства і в економіці в цілому. Головна задача держави — збереження, максимальне використання і розвиток трудового потенціалу села.

Список використаних джерел:

1. Указ Президента України «Про основні напрями розвитку трудового потенціалу в Україні на період до 2010 року» від 3 серпня 1999 року №958/99.
2. Ерин М.И, Здоровцов О.И. Эффективность использования ресурсов в сельском хозяйстве. Пособие для пропагандистов и слушателей системы экономического образования / Под общ. ред. Н.И. Ерина, А.И. Здоровцова. — М.: Агропромиздат, 1986. — 176 с.
3. Человек в аграрной сфера/ Шепотько Л.А., Прокопа И.В., Крисанов Д.Ф. и др. Отв. ред. Л.А. Шепотько. — К.: Наукова думка, 1991. — 284 с.
4. Аграрна праця і соціальний розвиток села. За ред. О.А. Бугуцького, К.: ІАЕ УААН, 1996. — 303 с.
5. Якуба К.І. Життєвий і трудовий потенціал сільського населення України. Теорія, методологія, практика. — К.: ННЦ ІАЕ, 2007. — 362 с.

Annotation. The consequences of agrarian transformations are analysed on forming of labour potential sat down in Ukraine.

Key words: agrarian reform, labour potential sat down, labour potential of agricultural production.